

τὴν χεῖρα, θὰ βουτήσῃ αὐτὴν εἰς τὸ καλαμᾶρι καὶ θὰ ἀρχίσῃ ἀντιγράφων· « Ἀναγαλλίς λέγεται *Anagallis arvensis* — καλεῖται κόρχορος », Προσκολλᾷ ἔπειτα, « ὅτι κεν ἐπ' ἀκερίμαν γλώτταν ἔλθῃ » ὡς π. χ. μίαν ἐρώτησιν : « Τί θὰ εἶπῃ ὁ πτωχὸς διδάσκαλος περὶ τούτου εἰς τοὺς μαθητάς του » ; καὶ οὕτω τὸ πολὺ ἐντὸς δύο λεπτῶν τῆς ὥρας θὰ πληρωθῇ ἀρκετὸν μέρος τῆς ὅλης πρὸς τὸ ὑπουργεῖον κριτικῆς ἐκθέσεως, θὰ ἀνταμειφθῇ διὰ τὸν πολὺν τοῦτον κόπον καὶ τὴν ἄκρως εὐσυνείδητον ταύτην κριτικὴν ἐργασίαν γενναίως καὶ θὰ καλλωπίζεται προσέτι καὶ θὰ σεμνοπρεπῆ ὡς κριτῆς, σοβαρὸς δὲ ἢ γελοῖος, εὐσυνείδητος ἢ ἀσυνείδητος οὐ φροντὶς Ἰπποκλείδῃ.

Ταῦτα δὲ παρατηρήσας καὶ ὡς πρὸς τὰ « ἀκατάληπτα ὀνόματα εἰς τοὺς παῖδας » μεταβαίνει ὁ κ. κριτῆς εἰς τὸ τελευταῖον εἶδος τῶν « παρατηρήσεων αὐτοῦ εἰς τὰ καθέκαστα », τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἀρχαῖσμοι μὴ ἐπιτρεπόμενοι εἰς τὰ τοιαῦτα βιβλία ».

Παρατηρεῖ δ' ἐν τούτοις τάδε :

Παρατήρησις 1. — Σελ. 39 « ἢ περιστερὰ | . . ἐξεκόλαψε τὰ ξένα αὐγά ». Τὸ ἐκκολλάπτειν ἀρχαῖον μετὰ τοῦ νεωτερικοῦ αὐγά.

Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶνε μέρος διηγήματος 1), τὰ δὲ διηγήματα, ὡς πολλάκις ἐλέχθη, εἶνε κατὰ τὸ λεκτικὸν προσεχέστερα πρὸς τὴν κοινὴν ὁμιλίαν — « ὀλίγον τῆς ἐν τῇ συνηθείᾳ ὁμιλίας ἐξαλλάττοντα » 2), ἐπομένως τὸ ὄνομα « αὐγά », οὐδαμῶς βάρβαρον καὶ ἄλλως ὄν, δὲν ἔχει κακῶς. Τὸ δὲ « ἐκκολλάπτειν » πάλιν κατ' ἀνάγκην ἐτέθη ἐκεῖ· διότι τὸ μόνον ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ ἀντίστοιχον αὐτοῦ « ξεκλωσσᾶν », ὁμοδίαιτον τοῖς ὀνόμασι τοῦ κ. κριτοῦ « ταράτσα — γουγιάζειν — μποῦφος — κερκινέζι — παππιά » ἀγοραῖον καὶ καπηλικὸν ὄν ἀπηγορεύετο μὲν ὑπὸ τῆς εὐπρεπείας τοῦ λόγου, δὲν ἐπετρέπετο δὲ ὑπὸ τῆς προκηρύξεως τοῦ Ἰπουργεῖου.

Παρατήρησις 2. — Σελ. 103 ἐπφάζουσιν αἱ χῆνες δέκα τρία ἕως δέκα πέντε ὡὰ ἐπὶ εἴκοσιν ἑπτὰ ἕως εἴκοσιν ὀκτῶ ἡμέρας, μετὰ τὰς ὁποίας ἐκλέπονται οἱ χηνιδεῖς. Ἐπφάζειν — ἐκλέπειν — χηνιδεῦς — καὶ ἐν σελ. 117 « ἢ νῆσσα ἐπφάζει ὡὰ ».

1) Χ. Παπαμάρκου ἐγκριθέν Ἀναγν. τῆς δευτέρας τάξεως σελ. 23.

2) Νικολάου τοῦ σοφιστοῦ Προγυμνάσμ. 1, ἔκδ. Spengel τόμ. 3, σελ. 454,

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε δὰ καὶ τόσον τραγικόν! Ὁ χηνιδεὺς ἐν πρώτοις εἶνε εὐνόητος ἐκ τῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν αὐτοῦ ἀναγεγραμμένων· λέγεται δηλ. ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ : « αἱ χῆνες ἀρχίζουσι νὰ γεννῶσιν . . . ῥά . Ἐπφάζουσι ἐπὶ εἴκοσιν ἐπτὰ ἕως εἴκοσιν ὀκτῶ ἡμέρας, μετὰ τὰς ὁποίας ἐκλέπονται οἱ χηνιδεῖς, πτηνὰ ὠραιότατα μὲ κίτρινον πτέρωμα, ὡς καναρίνια χαριτωμένα » 1) Τίς δὲν ἐννοεῖ ἂν ὄχι ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὅτι χηνιδεὺς εἶνε τὸ μικρὸν τέκνον τῆς χηνός; Ἄλλ' ὑποθεθῆσθω ὅτι ὑπάρχει καὶ τι παιδάριον μὴ ἐννοοῦν τὸ ὄνομα, « ἔστι διδάσκαλος ὅστις φράζει αὐτῷ » 2) — Ἐπειτα αἱ λέξεις « ῥά — ἐπφάζουσιν — νῆσσα » — εἶνε πολλαχῶς καὶ πρὸ πολλοῦ γνωστὰ τοῖς παιδαρίοις. Εἶνε γνωστὰ καὶ ἐκ τοῦ Ἀλφαβηταρίου καὶ ἐκ τῶν μαθημάτων τῶν πραγματογραφικῶν καὶ ἐκ τοῦ ἐγχειριδίου τῆς Φυσικῆς ἱστορίας, διότι τὰ τοιαῦτα διδάσκονται κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως αὐτῶν, καθ' ἃ ὀρίζουσι τὰ ἐπίσημα προγράμματα τῆς Κυβερνήσεως 3) — Μένει νῦν τὸ ἐκλέπειν μόνον ὡς ἄγνωστον, ἀλλὰ τοῦτο διὰ τρεῖς λόγους ἦτο ἐπ'ἀναγκας νὰ γραφῆ· πρῶτον διότι τὰ ἰσοδύναμα αὐτῷ τῆς δημῶδους « ξεκλωσσῶ, ξεπουλιάζω » ἀγοραῖα καὶ καπηλικὰ ὄντα ἦσαν ἀπηγορευμένα ὑπὸ τε τῆς εὐπρεπείας τοῦ λόγου καὶ ὑπὸ τῆς Προκηρύξεως τῆς Κυβερνήσεως· δεύτερον διότι κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδῶν ὁ θεμελιωδέστατος κανὼν εἶνε « βαῖνε ἐκ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα », καὶ τρίτον διότι « τοῖς παιδαρίοις ἔστι διδάσκαλος ὅστις φράζει ». Ἀλλὰ καὶ ἡ ψεγομένη παράθεσις « ἡ νῆσσα ἐπφάζει ῥά » εἶνε καθ' ὑπόδειξιν τῶν τεχνογράφων χαρακτηριζόντων τὰς τοιαύτας τῶν ὀνομάτων συνθέσεις ὡς κάλλους ποιητικὰς 4).

Παρατήρησις 3. — Σελ. 162 « τὸ κανάριον τίκτει τρία ἕως τέσσαρα ῥά » καὶ ἐν σελ. 128 « αἱ περιστέραὶ τίκτουσι πολλάκις τοῦ ἔτους ἀνά

1) Χ. Παπαμάρκου ἐγκριθέν ἀναγν. τῆς δευτέρας τάξεως σελ. 57.

2) Ἀριστοφάνης, Βάτραχοι 1054 : Τοῖς μὲν παιδαρίοισιν | ἔστι διδάσκαλος ὅστις φράζει, τοῖς ἡδῶσιν δὲ ποιηταί | Πάνυ δὴ δεῖ χρηστὰ λέγειν ἡμᾶς.

3) Ἰδ. ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ τετραταξ. δημοτ. σχολείου τῶν ἀρρένων σελ. 18, ἀρ. 8. — Μηλιαράκη Φυσικὴ ἱστορία πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων, πρῶτον τεύχος, 1890, σελ. 67 καὶ πολλαχοῦ ἄλλαχοῦ.

4) Ἀριστείδης, Τεχνῶν ῥητορικῶν Β. ἐκδ. Walz, τόμ. 3, σελ. 412, Spengel τόμ. 2, σελ. 514 : Κάλλη δὲ ἐν λέξει ἡ παράθεσις τῶν λέξεων ποιεῖ οἷον ἵποφορβὸς ἵππων, συοφορβὸς συῶν.

δύο ὡά. . .» — Ἄλλ' ἐν σελ. 122 « ἐγέννα (ἢ ὄρνιθα) ἐν αὐγόν ». Τίκτειν καὶ γεννᾶν — ὦδον καὶ αὐγόν.

Ὁρθότατα, καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς περὶ τοὺς λόγους τέχνης, καθόσον αἱ μὲν δύο πρῶται προτάσεις εἶνε περικοπαὶ ἐκ φυσιολογικῶν κεφαλαίων 1), ἡ δὲ τελευταία ἐκ μύθου 2).

Αἱ τελευταῖαι αὗται παρατηρήσεις τοῦ κ. κριτοῦ προκύπτουσιν ἐξ ἀγνοίας τῶν στοιχειωδεδεσμάτων περὶ τοῦ ἐν τοῖς λόγοις πρέποντος. Ὅταν ποτὲ μάθῃ ἐκ τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν περὶ τούτου λόγων τῶν τεχνογράφων, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ (σελ. 119) ἀρκετὸς ἤδη λόγος ἐγένετο, τοῦλάχιστον μόνον τὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασέως τάδε: «Οὐχ ἅπαντα δέ γε τὰ πράγματα τὴν αὐτὴν ἀπαιτεῖ διάλεκτον· ἀλλ' ἔστιν ὡσπερ σώμασι πρέπουσά τις ἐσθῆς, οὕτω καὶ νοήμασι ἀρμόττουσά τις ὀνομασία» καὶ «ὁ ἀνὴρ (Δημοσθένης) ἐν μὲν ταῖς δημηγορίαις καὶ τοῖς δημοσίοις ἀγῶσι πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν ὑποθέσεων ἀποβλέπων κέχρηται τῇ ἐξηλλαγμένη ἐρμηνείᾳ πολλάκις· ἐν δὲ τοῖς ἰδιωτικοῖς λόγοις, οὓς περὶ μικρῶν συμβολαίων ἰδιώταις ἀνθρώποις ἔγραψε τὴν κοινὴν καὶ συνήθη λέξιν ἐπιτηδεύει» 3), ὅταν, λέγω, καὶ μόνον ταῦτα μάθῃ, θὰ φρονῆ ἄλλως περὶ τῶν πραγμάτων τούτων καὶ ὄχι ὅπως νῦν.

Παρατήρησις 4.— Σελ. 174 «τὰ ἄγρια θηρία ἐξέρχονται . . . καὶ ἀπὸ τὰς κρυερὰς λόχμας αὐτῶν». Τὸ λόχμη εἶνε μόνον ἀρχαῖον ποιντικὸν ὄνομα».

Ὑψιστε Θεέ! «**Τὸ λόχμη εἶνε μόνον ἀρχαῖον ποιντικὸν ὄνομα**»! Τὸ «λόχμη», τὸ ὅποιον καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Λόγγος καὶ ὁ Αἰλιανὸς καὶ ὁ Ἡρωδιανὸς καὶ ὁ Εὐστάθιος καὶ οἱ Παροιμιογράφοι καὶ ὁ ἡμέτερος Σπυρίδων Μηλιαράκης ἔγραψαν καὶ αἱ καθ' ἡμᾶς ἐφημερίδες καθ' ἐκάστην γράφουσιν 4),

1) Ἰδ. ἐγκριθέντ. Ἀναγνωσματαρίου τῆς δευτέρας τάξεως σελ. 90 «τὸ κανάριον» φυσιολογία — καὶ σελ. 70 «περιστερὰ», φυσιολογία.

2) Ἰδ. ἐγκριθ. Ἀναγνωσμ. τῆς δευτέρας τάξ. σελ. 67 «γυνὴ καὶ ὄρνις», μῦθος.

3) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος, κεφ. 18 καὶ 55.

4) Πλούταρχος, Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρουμένων 552 C. «Ὡσπερ οὖν ὁ γεωργίας ἀπειρος οὐκ ἂν ἀσπάσαιτο χώραν ἰδὼν λόχμης ἐμπλεων δασείας καὶ φυτῶν ἀγρίων καὶ θηρία πολλὰ καὶ ῥεύματα καὶ πολὺν ἔχουσαν πηλόν. Περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας 497 C: Ἐξαμαυροῦνται γὰρ καὶ ταῦτα καὶ πολλὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ τῆς κακίας, ὡσπερ λόχμης ἡμέροις σπέρμασι παραβλαστανούσης. Περὶ σαρκοφαγίας 993 A. Γῆ δ' ὕβριστο ποταμῶν ἐκβολαῖς ἀτάκτοις . . . καὶ πηλοῖς βαθέσι καὶ λό-

εἶνε μόνον ἀρχαῖον ποιητικὸν ὄνομα καὶ κατατάσσεται ὑπ' ἀνθρώπου τὸν διδάσκαλον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπαγγελλομένου καὶ τὸν κριτὴν βιβλίων διδακτικῶν μστερχομένου εἰς τοὺς «ἀρχαῖσμοὺς τοὺς μὴ ἐπιτρεπομένους εἰς τὰ ἀναγνωστικά βιβλία!» Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἀπόφανσις τοῦ κ. κριτοῦ δὲν χωρεῖ πλέον εἰς οὐδεμίαν λέξιν τῶν συνήθων εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις!

Ἐνταῦθα καταλήγουσιν καὶ αἱ τοῦ 4 εἴδους παρατηρήσεις, αἱ ἐπιγραφόμεναι «ἀρχαῖσμοὶ μὴ ἐπιτρεπόμενοι εἰς τοιαῦτα βιβλία», μεθ' ἧς ἔπονται ἀνώνυμοὶ τινες παρατηρήσεις αἶδε.

Ἄνωνύμων παρατηρήσεων ἡ πρώτη: — «Οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι ἄλλοτε φέρονται ἐπιγεγραμμένοι μετὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐπιγραφὴν καὶ ἄλλοτε μὲ νεωτερικὴν ὅσον ἐν σελίδι 94 «ἀλώπηξ καὶ πίθηκος» ἐν δὲ σελ. 113 «σκύλας καὶ πετεινός» τοῦ τοιούτου παραδείγματα ὑπάρχουσι πλεῖστα.

Ἐὰν ἔγραφον «κύων καὶ ἀλεκτρυὼν» εἰς βιβλίον προωρισμένον διὰ μαθητὰς ἐπταετείς ὁ κ. κριτὴς βεβαίως θὰ ἔλεγεν, ὡς ὀλίγον ἀνωτέρω εἶπε, περὶ τοῦ ἀλιαέτου καὶ τοῦ κίρκου προκειμένου, «πόθεν θὰ γινώσκωσι ταῦτα οἱ παῖδες;» Καὶ ἐκεῖ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἐγράφησαν ταῦτα,

χμαῖς ἀφόροις καὶ ὕλαις ἐξηγρίωτο. Περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα τὴν Πυθίαν 397 F: Ὁ δ' αὐτοῦ τοῦ Λυσάνδρου ἀνδριάς ἐξήνησεν ἀγρίαν λόχμην καὶ πόαν τοσαύτην τὸ πλῆθος ὥστε κατακρύψαι τὸ πρόσωπον. — Λουκιανός, Φιλόπατρις κεφ. 10, σελ. 595: Ἄλλ' ἔτι ἀνεμνήσθην τὰ τῶν Κρητῶν, οἳ τάφον ἐπεδείκνυντό μοι τοῦ Διὸς σου καὶ τὰ τὴν μητέρα θρέψαντα λόχμια, ὡς ἀειθαλεῖς αἱ λόχμαι αὐταὶ διαμένουσι. — Λόγγος, τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην 1, 2: Ἐν τῷδε τῷ ἀγρῷ νέμων αἰπόλος, Λάμων τοῦνομα, παιδίον εὔρεν ὑπὸ μιᾶς τῶν αἰγῶν τρεφόμενον. Δρυμὸς ἦν καὶ λόχμη βάτων καὶ κιττός ἐπιπλανώμενος καὶ πόα μαλθακὴ κτλ. — Αἰλιανός, Περὶ ζώων 13, 14: Θῆραι δὲ τῶν λαγῶν τοιαῖδε: τὰ μὲν πρῶτα διαδύονται διὰ τῶν θάμνων τῶν μικρῶν, ὅσοις μὴ συνεχῆς ἡ λόχμη. Αὐτόθι 5, 24: Καὶ που καὶ σὺν ἐγείρουσιν ἐκ τῆς λόχμης αἰκυνῶν ὕλακαί. — Ἡρωδιανός βιβλ. 8, 1, 2: Ὁ δὲ Μαξιμίνος ἐπιστὰς τοῖς ὄροις προὔπεμψε σκοποὺς τοὺς ἐρευνήσοντας μὴ τινες ἐνέδραι ἐν κοιλάσιν ὄρων ἢ λόχμαις ὕλης τε κρύφιοι εἶεν. — Εὐστάθιος, Ἐπιστολὴ 7: Καὶ πῶς παραδύω τὸν ἄνδρα τῷ Λιδάνῳ τῷ ὄρει, καὶ οὐκ ἐξάγω τῆς λόχμης καὶ σοὶ παριστῶ τὸν δεινὸν σοφιστὴν Λιδάνιον; — Παροιμιογράφοι, Ἀποστόλιος 10, 4: Οἱ ἔλαφοι εἰσδύνονται παρελθόντες εἰς τὰς λόχμας, τοὺς ἐπιόντας σφίσι φυλαττόμενοι. — Ζηνόβιος 5, 11: Μία λόχμη οὐ τρέφει δύο ἐριθάκους. — Σπυρίδων Μηλιαράκης, Ἐγχειρίδ. Φυσιογνωσίας 1888, σελ. 59: Τότε ἀντηχεῖ τὸ ἄσμα τῶν ἀρρένων ἀπὸ τῶν λοχμῶν καὶ τῶν δένδρων. — Ἐφημερίς ἢ Ἀκρόπολις, 19 Ἰουλίου 1896, σελ. 2, στήλ. 5 περὶ τὸ τέλος: Ἐπήδησα ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἵππου μου καὶ ἐδυθίσθην ἐν ταῖς λόχμαις. — Ἐφημερίς ἢ Ἐστία 25 Ἰουλίου 1896, σελ. 1, στήλ. 1 περὶ τὸ μέσον: Πᾶσαν λόχμην καὶ πᾶσαν πέτραν τῆς χώρας τῶν γνωρίζοντες. κτλ. κτλ.

διότι ὁ ἀλιάετος ἄλλως δὲν δύναται νὰ λεχθῆ, ὁ δὲ κίρκος κίρκινέξι λεγόμενος, θὰ ἐπεβαρβαροῦτο καὶ θὰ ἠκούετο πάλιν ἢ μομφή, ἢ ἀκουσθεῖσα ἐν σελ. 29 τῆς ἐκθέσεως τῶν αὐτῶν κριτῶν: αἴτιον δὲ σφάλμα τοῦ κ. συγγραφέως περὶ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ ἀναγνωσμάτων εἶνε ἢ χρῆσις ἐνίοτε λέξεων τῆς ἀρχαίας γλώσσης, αἵτινες οὐχὶ σπανίως συμφύρονται μετὰ καθωμιλημένων δημωδῶν». Ὁ γνωστός μῦθος τοῦ λύκου τοῦ κακούργου, τοῦ βουληθέντος μετ' αἰτίας νὰ φάγη τὸ ἀρνίον (Halm 274), ἀπολήγει εἰς τὸ ἐπιμύθιον «γνώμην κακούργου λόγος οὐ πείθει, κἂν ἀληθὴς τυγχάνη». Καὶ «οἷς πρόθεσις ἐστὶν ἀδικεῖν, παρ' αὐτοῖς οὐδὲ δικαία ἀπολογία ἰσχύει».

Ἄλλὰ τί τὸ ψεκτὸν ἔχει ἢ τοιαύτη οἰκονομία τοῦ λόγου; Παραβαίνεται νόμος τις λογικὸς ἢ ἀθετεῖται παιδαγωγικὴ τις ἀρχὴ ἢ παραβιάζεται τεχνολογικὴ τις θεωρία; Τί καὶ ἂν οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι ἀναγράφονται ὅτε μὲν μετὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν, ὅτε δὲ μετὰ νεωτερικὴν ἐπιγραφὴν; Μήπως αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶνε ἀξιώματα τῆς Μαθηματικῆς καὶ αἰώνιοι νόμοι τῆς φύσεως, ἔχουσαι ἐν ἑαυταῖς τὸ ἀμετάθετον καὶ ἀμετάστατον καὶ ἀμετάβλητον;

Πόσον ἀλόγιστος καὶ πόσον ἀμαθὴς πρέπει νὰ εἶνε τις, ἵνα κατορθώσῃ νὰ λέγῃ τοιαῦτα! Ἀπὸ καταβολῆς κόσμου πρώτην φορὰν ἀκούονται τοιοῦτοι λόγοι, καίτοι καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους συνέβαινε συχνότατα τὸ τοιοῦτον καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις οὐχ ἥκιστα 1).

Ἄνω ὕμων παρατηρήσεων ἡ δευτέρα. — Ἀντίφασιν εὔρομεν τὴν ἐξῆς: «τὸ στρουθίον εἶνε ὠδικὸν πτηνὸν» σελ. 85, ἐν δὲ σελίδ. 88 λέγεται «τίποτε δὲ γνωρίζει νὰ κάμνη (τὸ στρουθίον).. οὔτε νὰ κελαδήσῃ γνωρίζει· φωνάζει μόνον πίπ πίπ τσίρπ τσίρπ καὶ τίποτε ἄλλο», εἶνε λοιπὸν τοῦτο ὠδή;

1) Π. χ. Ὁ μῦθος ὁ ἐπιγραφόμενος «ὄς ἄγριος καὶ ἀλώπηξ» παρὰ Halm (μῦθ. 407) παρὰ Κοραῆ ἐπιγράφεται «Μονιὸς καὶ ἀλώπηξ» (σελ. 32, μῦθ. 54) καὶ «ὄς καὶ ἀλώπηξ» (σελ. 394, μῦθ. 54). Οὕτω καὶ οἱ παρὰ Halm μῦθ. 135. 171. 177. 408 καὶ οἱ αὐτοὶ τούτοις παρὰ Κοραῆ 139, 32. 177 6. 68 διαφόρως ἐπιγράφονται. — Καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀπαράλλακτα. Οὕτω π. χ. τὸ ποιημάτιον τοῦ Hoffmann v. Falersleben, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, «Der Mond und die Sterne» ἄλλως φέρεται ἐπιγεγραμμένον ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ τοῦ Vogel, ἄλλως ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ τοῦ Fechner κτλ.

Αἴσωπον ἀπὸ δείπνου βαδίζονθ' ἐσπέρας
θρασεῖα καὶ μεθύση τις ὑλάκτει κύων·
κάπειτ' ἐκεῖνος εἶπεν, ὦ κύον κύον,
εἰ νῆ Δι' ἀντὶ τῆς κακῆς γλώττης ποθὲν
πυροῦς πρίαιο, σωφρονεῖν ἄν μοι δοκεῖς 1).

Ἐπειδὴ δὲν ἄδει τὸ στρουθίον, διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶνε κατατεταγμένον ὑπὸ τῆς ζωολογικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν συστοιχίαν τῆς κατηγορίας τῶν ὠδικῶν πτηνῶν! Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀμάθεια μὴ ἐπιτρεπομένη πλέον σήμερον οὐδὲ εἰς τὰ παιδάρια τὰ φοιτῶντα εἰς τὴν τρίτην τάξιν τῶν δημοτικῶν σχολείων! Διότι καὶ ταῦτα σήμερον γνωρίζουσιν ὅτι οὐχὶ ἡ ὠδή, ἀλλ' ὁ ἰδιόρρυθμος τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν φωνητικῶν ὀργάνων εἶνε τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τὸ λαμβανόμενον ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάταξιν τῶν τοιούτων πτηνῶν. Ἄλλως δὲ οὔτε ἡ θήλεια ἀηδῶν, οὔτε ἡ θήλεια ἀκανθυλλίς οὔτε ὁ θῆλυς κόσσυφος οὔτε ἐν γενεῖ οὐδὲν τῶν τοιούτων θηλέων πτηνῶν θὰ κατετάσσετο ἐν τῇ συστοιχίᾳ τῆς κατηγορίας τῶν ὠδικῶν πτηνῶν, ἀφοῦ, ὡς πασίγνωστον καὶ τοῖς παιδαρίοις καὶ τοῖς ἀγροικοτάτοις ἔτι, οὐδὲν θῆλυ γενικῶς εἶπεῖν ἄδει.

Καὶ τὸ μᾶλλον ὀλιγοσέλιδον ἐγχειρίδιον τῆς Φυσιογνωσίας ἐκ τῶν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἡμετέρων ἐπταετῶν καὶ ὀκταετῶν παιδαρίων εὐρισκομένων ἐὰν διεφύλλιζέ ποτε ὁ παράξενος οὗτος κριτής, δὲν θὰ ἔγραφε τὴν παρατήρησιν ταύτην!

Ἐν τῇ στοιχειῶδει Ζωολογίᾳ τοῦ κ. Π. Ψαρᾶ φέρεται τὸ στρουθίον κατατεταγμένον εἰς τὰ μικρὰ ὠδικὰ πτηνὰ τὰ καλούμενα κωνόραμφα 2). Ἐν τῷ Ἐγχειρίδιῳ τῆς Ζωολογίας τοῦ κ. Σ. Μηλιαράκη φέρεται τὸ στρουθίον κατατεταγμένον εἰς τὴν τάξιν τῶν ὠδικῶν πτηνῶν μετὰ τῆς ἀκανθυλλίδος, τοῦ σπίνου, τῆς χλωρίδος καὶ τοῦ καναρίου 3). Ἐν τῷ Ἐγχειρίδιῳ τῆς Φυσιογνωσίας τοῦ αὐτοῦ κ. Μηλιαράκη φέρεται τὸ στρουθίον κατατεταγμένον ἐπίσης εἰς τὰ ὠδικὰ πτηνὰ 4). Ἐν τῇ Φυσικῇ ἱστορίᾳ τοῦ κ. Εὐστ. Πονηροπούλου φέρε-

1) Ἀριστοφάνης, Σφήκες 1401 Dindorf.

2) Π. Ψαρᾶ, Στοιχ. Ζωολογία, ἔτος 1894, σελ. 209 - 210.

3) Σπυρίδωνος Μηλιαράκη, Ἐγχ. τῆς Ζωολ. ἔτος 1889, σελ. 194-196.

4) Ἐκδ. ἐν ἔτει 1888, σελ. 63 - 64, ἐνθα καὶ ἡ λίαν ἐπίκαιρος σημείωσις αὕτη: Τὰ

ται τὸ στρουθίον κατατεταγμένον μετὰ τῆς κίσσης, τοῦ κοσσύφου, τῆς ἀηδόνης, τοῦ κορυδαλλοῦ καὶ τοῦ καναρίου 1). Ἐν τῇ Φυσικῇ ἱστορίᾳ τοῦ κ. Στ. Μ. Παρίση φέρεται τὸ στρουθίον κατατεταγμένον εἰς τὰ ῥδικὰ πτηνὰ 2) καὶ οὕτω καθεξῆς.

Εἰς τὰ ῥδικὰ πτηνὰ ἐπίσης φέρεται κατατεταγμένον τὸ στρουθίον καὶ ἐν τοῖς τῶν Γερμανῶν διαφόροις ἐπιστημονικοῖς συγγράμμασι καὶ ῥδικὸν πτηνὸν καλοῦσιν αὐτὸ καὶ ὁ Schubert 3) καὶ ὁ Opper 4) καὶ ὁ Hofmann 5) καὶ ὁ Otto Thome 6) καὶ ὁ Herman Wagner 7) καὶ ὁ Romanes 8). Ὡς ῥδικὸν πτηνὸν φέρεται καὶ ῥδικὸν πτηνὸν καλεῖται ἐπίσης τὸ στρουθίον καὶ ἐν τοῖς λεξικοῖς τοῖς Γερμανικοῖς 9) καὶ ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς τῶν παιδῶν αὐτῶν βιβλίοις, μικροῖς τε καὶ μεγάλοις 10).

« Τίνος οὖν εὐχερείας ἐστὶ τὰ δοκοῦντα τοῖς ἀνδράσι μὴ

ῥδικὰ πτηνὰ ἔχουσιν ἰδιάζοντα δευτέρον τινα λάρυγγα κάτωθεν τοῦ πρώτου, δι' οὗ ἡ φωνὴ ἐνισχύεται καὶ παράγει γλυκυτέρους τόνους. Πολλὰ ὁμως ἔχουσιν ἔχνη τοῦ λάρυγγος τούτου χωρὶς νὰ ἤδωσιν.

1) Ἐκδ. ἐν ἔτει 1887, σελ. 124 καὶ 138.

2) Φυσικὴ ἱστορία τῶν θηλαστικῶν καὶ πτηνῶν ἔτ. 1889, σελ. 67.

3) Schubert, Allgemeine Thierseelenkunde ἔτ. 1863, σελ. 120, 126, ἔνθ. εὑρηται καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ παραληφθὲν τοῦτο: Nur der Sperling kann man nichts singen, keine Künste lehren.

4) Opper, Thiergeschichten, ἔτ. 1873, σελ. 345 καὶ 346.

5) Hofmann, Grundzüge der Naturgeschichte, I Theil, ἔτ. 1885, σελ. 116 καὶ 119.

6) Otto Thome, Lehrbuch der Zoologie, ἔτ. 1895, σελ. 169.

7) Hermann Wagner, Entdeckungsreisen im Haus und Hof. ἔτ. 1876, σελ. 34, ἔνθ. εὑρηται καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ παραληφθὲν τοῦτο: Rückt sich der Knabe nur nach einem Steine, so ruft der Spatz schon seinen Genossen der Wanruf Terrrr!

8) Romanes, Die geistige Entwicklung im Thierreich, autorisirte deutsche Ausgabe, Leipzig 1885, σελ. 241. ἔνθ. περὶ τὸ τέλος καὶ ἡ παρατήρησις « Selbst der Sperling, dem man kaum nachsagen kann, dass er singe, lernt den Schlag eines Hänflings ».

9) Meyers Konversationslexicon, Leipzig, 1878, τόμ. 14, σελ. 826 ἐν λέξει « Sperling » καὶ σελ. 827 ἐν λέξ. « Sperlingvögel ».

10) Bumüller-Schuster, Lesebuch für Volksschulen III Abtheilung, 3 Schuljahr, ἔτ. 1890, σελ. 52, ἀριθμ. 53: « Der Sperling » — « Man zählt ihn zu den Singvögeln und zwar zu dem Geschlechte der Finken ». — Erkelenz, Deuts. Lesebuch für höhere Mädchenschulen, I Theil, ἔτ. 1891, σελ. 68, ἀρ. 67, ἔνθ. τὸ ποίημα τοῦ Fridrich Güll τὸ ἐπιγραφόμενον « Spatzenausflug », ὅθεν τινὰ μετηνέχθησαν παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ ἐμὸν Ἀναγνωσματάριον καὶ μάλιστα τάδε: « Die Spatzen schrein in ihrem Nest | Als hätten sie ein grosses Fest | Philippzipzip! Philippzipzip! »

μαθόντα καταψεύδεσθαι τὰ μὴ δοκοῦντα ; καὶ πεπεισμένον ἐλέγχειν ἑτέρους αὐτόγραφον ἐξενεγκεῖν ἀμαθείας ἐλεγχον καθ' αὐτοῦ καὶ θρασύτητος ; » 1).

Ἄνεπιγράφων παρατηρήσεων ἡ τρίτη. — Ἐν σελίδ. 107 ἀντὶ τοῦ καρακάξα ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα κουρούνα, κορώνη.

Κουρούνα δὲν εἶνε τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα εἶνε κορώνη. Ἄλλ' ἐνταῦθα δὲν πρόκειται οὔτε περὶ « κορώνης » οὔτε περὶ « κουρούνας ». Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ κολοιοῦ, διότι ὁ παρ' ἐμοὶ περὶ οὗ ὁ λόγος Αἰσώπειος μῦθος « Καρακάξα καὶ περιστεραι » 2) εἶνε ὁ παρὰ Halim (201 b) καὶ παρὰ Κοραῆ (σελ. 57, ἀριθ. 101) μῦθος « Κολοῖος καὶ περιστεραι ». Ὁ κολοῖος δὲ δὲν λέγεται κουρούνα, ἀλλὰ καρακάξα, ὡς δύναται τις προχείρως νὰ μάθῃ ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ Βυζαντίου 3). Τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς, ἐὰν δὲν εἶνε καὶ πολὺ ὑψηλῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, δὲν φαίνεται ὅμως νὰ εἶνε καὶ εὐτελεστέρας τῆς τοῦ ὀνόματος κουρούνα, ὅπερ τοσαύτην βδελυγμίαν προξενεῖ εἰς τινὰς, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν κορώνην, ἀποφεύγοντες τὴν χυδαιότητα τῆς « κουρούνας », διὰ τῆς καρακάξας ἀναπαρέστησαν 4).

Παρατήρησις ἡ τελευταία. — Ἄλλα μικρότερα ἀμαρτήματα παρελείφθησαν.

Ἔστι καὶ σιγᾶς ἀκίνδυνον γέρας 5).

---

1) Πλούταρχος, Πρὸς Κολώτην 1115 c.

2) Χ. Παπαμάρκου, Ἐγκριθέν Ἀναγνώσμ. τῆς δευτέρας τάξεως σελ. 59.

3) Βυζάντιος, Λεξ. ἐν λεξ. Κολοῖος εἶδος πτηνοῦ κοινῶς καλοῖακοῦδα ἢ καρακάξα καὶ τουρκιστὶ κάργα. — Κορώνη εἶδος πτηνοῦ κουρούνα.

4) Sittl, Ἡσιόδου τὰ ἅπαντα, Ἀθήνησιν 1889, σημείωσις ἐν τῷ 747 στίχ. τῶν Ἔργων καὶ ἡμερῶν : « Τὴν στωμυλίαν τῆς κορώνης οἱ λόγιοι εἰσέφερον . . τοῦ λαοῦ πλάσαντος τὸ ὀνοματοποιητικὸν παρωνύμιον καρακάξα ».

5) Σιμωνίδης, ἀπ. 66, ἐκδ. Bergk, τόμ. 3, σελ. 417.

Γ' ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ὁ υἱός . . . ἂν τηλικούτος ἂν λάβῃ ἐν ταῖς δόξαις, δυσκινετὰ τε καὶ ἀμετάστατα φιλεῖ γίνεσθαι· ἂν δὲ ἴσως ἕνεκα περὶ παντὸς ποιητίον, ἂ πρώτα ἀκούουσιν, ὅτι κάλλιστα μεμυθολογημένα πρὸς ἀρετὴν ἀκούειν.

Πλάτων, Πολιτεία 378 D.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι.

Εἰσαγωγή. — Τὸ περιεχόμενον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀναγνωσματαρίου τῆς τρίτης τάξεως ἐν γένει. — Τὸ φυσιογνωστικὸν καὶ ποιητικὸν στοιχεῖον ἀναπόφευκτον καὶ παιδευτικώτατον. — Οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι· χρησιμοποίησις αὐτῶν ἐν πᾶσι τοῖς ἀναγνωστικοῖς τῶν μικρῶν παιδῶν βιβλίοις. — Ἡ παγκόσμιος δόξα καὶ τιμὴ αὐτῶν. — Ἡ ἔξοχος παιδευτικὴ καὶ βιωφελὴς αὐτῶν δύναμις. — Ἡ ψυχολογικὴ διαίρεσις αὐτῶν. — Τὰ πολύτιμα διδάγματα αὐτῶν. — Μὴ περὶ πολλὰ ἔστωσαν αἱ πράξεις. — Φρονεῖν οἱ ταχεῖς οὐκ ἀσφαλεῖς. — Σώφρονος ἀπιστίας οὐκ ἔστιν οὐδὲν χρησιμώτερον βροτοῖς. — Οὐ μετανοεῖν, ἀλλὰ προνοεῖν χρὴ τὸν ἄνδρα τὸν σοφόν. — Οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι ἐν τῶν τιμαλφεστάτων κειμηλίων τῶν κληροδοτηθέντων τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ὑπὸ τοῦ δαιμονίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος. — Πόλις ἄνδρα διδάσκει. — Ἡ παιδευτικὴ δύναμις τῶν τεχνικῶν καὶ θρησκευτικῶν μαθημάτων. — Πρῶτον τοῖς παιδίοις μύθους. — Ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις τῶν μικρῶν παιδῶν οὐδὲν ἐκ τῶν Ἱερῶν μαθημάτων. — Οὐδὲν δημαγωγικόν. — Πολύτιμα διδάγματα τῶν Αἰσωπειῶν μύθων· πείθεσθε τοῖς φρονιμωτέροις. — Ἡ σύνεσις πρώτιστον ἐν τῷ βίῳ. — Ἡ ἀλαζονεῖα καταγέλαστον καὶ ὀλέθριον. — Ὁ Θεὸς κολαστὴς τῶν ὑπερκόπων ἄγαν φρονημάτων. — Τὸ καλὸν οὐκ ἐν πλήθει ἀλλ' ἐν ἀρετῇ. — Ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ ἀπώλεια καὶ ἀκαταστασία. — Κακοῖς μὴ προσομιλεῖ. — Σωφροσύνη ἀγαθόν, ἀφροσύνη κακόν. — Ἐκαστος τὸ ἑαυτοῦ ἔργον. — Πάντα πόνος τεύχει βροτοῖς μελέτη τε βροτεῖη. — Ὑπέροπον μηδὲν ποτ' εἴπης μηδ' ὄγκον ἄρη μηδένα. — Φθείρουσιν ἤθη χρῆσθ' ὀμιλῆσαι κακαί. — Ἡ πολλαπλῆ χρῆσις τῶν αὐτῶν Αἰσωπειῶν μύθων. — Ἡ ἐν τῇ ἐθνικῇ παιδείᾳ ἀξία αὐτῶν.

Ἡ σκηνὴ κατὰ τὸ νέον τοῦτο κριτικὸν ἔργον δὲν ἀλλάσσει πλέον, ἀλλ' ὅπως ἔχει μεταφέρεται εἰς τὸ μέσον μυκωμένων καὶ ἀφριζόντων οἰστροπλήγων.

Ἐνταῦθα οἱ ἄφροι τῆς λύσσης πυκνότατοι ἐκ τοῦ μελαντάτου Ἐρέβους ἀναφυσώμενοι κατακαλύπτουσι καὶ σελίδας καὶ φύλλα καὶ παραγράφους τῆς ἐπισήμου δὴ ταύτης ἐκθέσεως τῶν σωφρονούντων τούτων κ. κριτῶν. Ἐνταῦθα πλέον δὲν λέγεται ὅτι προετάχθη τὸ α τοῦ ο, οὐδ' ὅτι εἶνε ἀπίθανοι οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι, οὐδ' ὅτι ἔπρεπε νὰ γραφῶσιν α ὁ ἦλιος ἔδυσ πάππια ταρατσα γουγιαζῶ»· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐνταῦθα λέγεται ὅτι τὰ πραγματογνωστικά καὶ φυσιογνωστικά κεφάλαια εἶνε πάντῃ ξένα πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Ἐνταῦθα λέγεται ὅτι οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι εἶνε ἄθλιον τι καὶ ἐλεεινὸν διανοητικὸν ἐξάμβλωμα, ὅτι ὁ Αἰσωπος ἦτο δοῦλος καὶ ἀνδράποδον εὐτελές, ὅτι τὰ φυσήματα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἶνε ἀνδραποδώδη, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ζῶντες ἐν ἐλευθερίᾳ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην τοιούτων ἀνδραποδῶν διδαγμάτων, ὅτι τὰ διηγήματα πάντα σχεδὸν εἶνε γελοῖα, μωρὰ, ἀνούσια, βλαπτικά, ὅτι τὰ ὀλίγα καλὰ πρέπει νὰ μετατοπισθῶσιν εἰς ἄλλην τάξιν, τὰ δ' ἄλλα νὰ πεταχθῶσιν εἰς τὸν δρόμον, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν εἶνε ἀσεβής, ἀφιλόπατρις, Ἑλλήνων ἀπάντων ἀπαιδευτώτατος, ἀναίσθητος καὶ τὰ τοιαῦτα.

Καὶ φαίνονται μὲν ὅτι οἱ ἄφροι οὗτοι τῆς λύσσης ἐξέρχονται ἐκ τοῦ στόματος τοῦ κάτωθεν αὐτῶν ὑπογεγραμμένου « Ἰωάν. Σιμοπούλου », ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ὀπτικὴ ἀπάτη. Τὸ νωδὸν τοῦ γεροντίου τούτου στόμα ὄζει γάλακτος ἀκόμη. Οἱ ἄφροι διοχετευόμενοι μόνον δι' αὐτοῦ εἰς τὰ φύλλα τῆς Ἐπισήμου ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος ἀποπτύονται μακρόθεν, ἐκ τοῦ ἀφανοῦς. Ὁ κ. « Ἰωάννης Σιμόπουλος » οὔτε νὰ ἀφραίνῃ οὔτε νὰ ἀναισχυντῇ ἐπὶ τοσοῦτον εἶνε ἱκανός. Ἄλλοι ἔγραψαν τὴν ἐκθεσιν, αὐτὸς μόνον τὴν ὑπέγραψε καὶ τὴν ἐξαπέστειλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, χωρὶς νὰ τὴν ἀναγνώσῃ καὶ. Τὸν ἠπάτησαν τὸν ἄνθρωπον ! Διότι οὔτε ἡ ἡλικία οὔτε τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἦτο δυνατόν ποτε νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς αὐτὸν νὰ προβάλῃ νῦν εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ βίου δημοσίᾳ λέγων πλὴν τῶν πολλῶν ἄλλων ἀρρητολογιῶν καὶ ταῦτα : « ὁ δὲ ἐν σκότῃ κεκρυμμένος ἀδεῶς ἐκτοτε θηλείαις ἐπέβαινε » ! Τοῦτο εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον 1).

Καὶ ἄρχονται οἱ ὑποβολεῖς οὗτοι τοιαῦτα λέγοντες :

1. « Ἀναγνωστικὰ βιβλία τῆς Γ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων

1) Ἰδ. καὶ ἀνωτέρω σελ. 63 καὶ τὴν ὑποσελίδ. σημ. 3.

δυστυχῶς δύο μόνον ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῶν διδακτικῶν βιβλίων γεγραμμένα τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ κ. Χαρισίου Παπαμάρκου, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Καβαλιεράτου.

Α'.) Τὸ ἀναγνωσματάριον τοῦ κ. Χ. Παπαμάρκου ἀποτελεῖται ἐκ μύθων Αἰσωπειῶν ἢ ἄλλων νεωτέρων, ἐκ διηγημάτων ἐκ περιγραφῶν τῆς φύσεως, ἐκ περιγραφῶν καὶ βίων ζώων καὶ ἐκ διαφόρων ποιημάτων.

Ἡ ὕλη αὕτη διαιρεῖται εἰς 12 κεφάλαια ἐπιγραφόμενα ὡς ἐξῆς :

- Α'. Ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασίαν.
- Β'. Πολυπραγμοσύνη.
- Γ'. Σπεῦδε βραδέως.
- Δ'. Φρόνησις καὶ ἀφροσύνη.
- Ε'. Ὑπερηφάνεια καὶ μετριοφροσύνη.
- Ϛ'. Ὁ Θεός.
- Ζ'. Ἡ φιλοστοργία τῶν γονέων.
- Η'. Ἡ ἀγάπη τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.
- Θ'. Καλὴ καὶ κακὴ συνανατροφή.
- Ι'. Φιλανθρωπία.
- ΙΑ'. Πίστις καὶ ἀφοσίωσις.
- ΙΒ'. Γενναιότης.

Περιλαμβάνει δ' ἕκαστον τῶν κεφαλαίων τούτων 4 - 17 ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων παραγράφους, ἕκαστην τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ εἴτε μῦθος τις, εἴτε διήγημα, εἴτε περιγραφή ζώου ἢ φύσεως, εἴτε ποίημά τι.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι τὸ κεφάλαιον τὸ ἐπιγραφόμενον « Φιλοστοργία τῶν γονέων » περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς παραγράφους :

- 1) Ἀνέλπιστος σωτηρία.
- 2) Πρὸ τῆς Παναγίας (ποίημα).
- 3) Τὸ ναυτόπουλο (ποίημα).
- 4) Παιδί μου, ὦρα σου καλὴ (ποίημα).
- 5) Ἡ χελιδὼν (πραγματογνωσία).
- 5) Χελιδόνισμα (ποίημα).

Τὸ δὲ κεφάλαιον τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἀγάπη τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς » περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς παραγράφους :

- 1) Οἱ κόσσυφοι.
- 2) Ἡ πτωχὴ χήρα καὶ ἡ κόρη τῆς Ἄννα.
- 3) Ἡ χρυσὴ καπνοθήκη.
- 4) Τὸ ναυτόπουλο (ποίημα).
- 5) Ὁ κόσσυφος (πραγματογνωσία).
- 6) Ὁ σπίνος (πραγματογνωσία).

Τὸ δὲ κεφάλαιον τὸ ἐπιγραφόμενον « Ὁ Θεός » περιλαμβάνει τὰς ἐξῆς παραγράφους :

- 1) Αἱ τέσσαρες ὥραι τοῦ ἔτους.
- 2) Ὁ κόσμος καὶ ὁ Θεός.
- 3) Ὁ ὕμνος πρὸς τὸν Θεὸν (ποίημα).
- 4) Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν (ποίημα).
- 5) Ὁ κορυδαλλὸς (πραγματογνωσία).
- 6) Ὁ κορυδαλλὸς (πραγματογνωσία).
- 7) Ὁ κορυδαλλὸς (ποίημα).

Ἐκ τῶν τίτλων τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων 12 κεφαλαίων, ὑποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ὁ σκοπός, ὃν διὰ τοῦ ἀναγνωσματορίου αὐτοῦ ἐπιδιώκει. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε ὁ σκοπὸς τοῦ ἀναγνωσματορίου τίθεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὀρθῶς, οὔτε ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπιδιώκει τοῦτον εἶνε ἐπιτυχής.

Ὁ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τιθέμενος σκοπὸς τοῦ Ἀναγνωσματορίου δὲν ἐπιτυγχάνει.

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι ἐκ τῶν 97 ὄλων παραγράφων τοῦ Ἀναγνωσματορίου αἱ 25 εἶνε πάντῃ ξένα πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν. Οὕτως αἱ § 13, 22, 23, 31, 43, 56, 65, 71, 77, 78, 84, 89, 93 καὶ 97, περιέχουσιν ὕλην καθαρῶς πραγματογνωστικὴν, ὅπως ἀλλοτρίαν πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκάστου τῶν 12 κεφαλαίων. Ἐπίσης πάντα ἀλλότρια πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκάστου τῶν αὐτῶν κεφαλαίων εἶνε καὶ τὰ παρακολουθοῦντα ἐκάστην τῶν ἀνωτέρω πραγματογνωστικῶν περιγραφῶν ποιήματα οἷα τὰ ἐξ. 14, 24, 32, 57, 58, 59, 60, 66, 82 καὶ 85, διότι οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν «ὀκνηρίαν καὶ φιλεργίαν» π. χ. ἢ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ γινομένην πραγματογνωστικὴν περιγραφὴν τοῦ θέρους (§ 13) ἢ τὸ ἐπόμενον ταύτῃ ποίημα τῆς 14 § «τὸ καλοκαῖρι». Οὐδὲ πρὸς τὴν «ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν μετριοφροσύνην» ἢ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ γινομένην πραγματογνωστικὴν περιγραφὴν τοῦ ἔαρος (§ 56) ἢ τὰ ἐπόμενα ταύτῃ τέσσαρα ὅλα ποιήματα (§. 57, 58, 59, 60).

Ἐπίσης οὐδεμίαν ἔχει οὐδ' ἀπομακρυσμένην κἀν σχέσιν πρὸς τὴν «καλὴν καὶ κακὴν συναναστροφὴν» ἢ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ περιγραφὴν τῆς Καρδερίνας ἢ τὸ εἰς τὴν καρδερίναν ποίημα τοῦ μακαρίτου Τανταλίδου. Ἴνα δὲ μὴ ἐκτεινώμεθα ἐνταῦθα περισσότερον, ἀρκοῦμεθα νὰ παραπέμψωμεν διὰ τὰ λοιπὰ εἰς τὰς ἀνωτέρω σημειώσεως παραγράφους.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω 24 παραγράφους, ξένας ὅπως πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν κεφαλαίων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ὑπάγονται, ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ἀποτελοῦν τὴν 20 § ποίημα «ὁ γλάρος» τὸ περιλαμβανόμενον ἐν τῷ περὶ «Πολυπραγμοσύνης» κεφαλαίῳ, καὶ τὸ ὁποῖον οὐ μόνον οὐδεμίαν οὐδὲ πόρρωθεν πρὸς τὴν Πολυπραγμοσύνην ἔχει σχέσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀμέσως προηγούμενην αὐτοῦ παράγραφον (§ 19) συγκρούεται καὶ ἀντικρυσ ἀντιφάσκει.

Κατὰ τ' ἀνωτέρω 25 ὄλαι παράγραφοι ἐκ τῶν 97 τῶν ἀποτελουσῶν τὸ Ἀναγνωσματορίον τοῦ κ. Χ. Παπαμάρκου οὐδόπως συμβάλλονται εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐφ' ἐκάστου τῶν 12 αὐτοῦ κεφαλαίων ὁ συγγραφεὺς ἀναγράφει».

«Ὅταν τινὸς ἀναισχυντία προσκόπτῃς, εὐθύς πυνθάνου σεαυτόν. Δύνανται οὖν ἐν τῷ κόσμῳ ἀναίσχυντοι μὴ εἶναι; οὐ δύνανται. Μὴ οὖν ἀπαίτει τὸ ἀδύνατον. Εἷς γὰρ καὶ οὗτός ἐστιν ἐκείνων τῶν ἀναισχύντων, οὓς ἀνάγκη ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι» 1).

1) Μάρκος Ἀντωνῖνος, Τῶν εἰς ἑαυτόν 9, 42.

Τὰ δὲ κεφάλαια τὰ οὕτως ἀνοσίως καὶ ἀθέως μολυνοπραγμονούμενα εἶνε·

α') Πάντα τὰ φυσιογνωστικά: Τὸ θέρος, τὸ φθινόπωρον, τὸ δενδρύλλιον κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὁ χειμὼν, ἡ χιών, τὸ ἔαρ, ὁ κορυδαλλός, ἡ χελιδὼν, ὁ κόσσυφος, ὁ σπίνος, ἡ ἀκανθυλλίς, ἡ ἀηδὼν, ὁ ἀλέκτωρ καὶ ἡ ὄρνις, ὁ ἀετός.

β') Πάντα τὰ ποιήματα: Τὸ καλοκαίρι τοῦ Βιζυηνοῦ, τὸ φθινόπωρον τοῦ Καρασούτσα, ὁ χειμὼν τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου, ἡ ἀνοιξίς τοῦ Βηλαρᾶ, ἡ ἀνοιξίς τοῦ Ῥαγκαβῆ, ἡ ἀνοιξίς τοῦ κ. Ἀγγέλου Βλάχου, ἡ ἐαρινὴ ἑσπέρα τοῦ Βιζυηνοῦ, ὁ κορυδαλλός τοῦ αὐτοῦ, ἡ θάλασσα καὶ τὰ ποτάμια τοῦ κ. Γ. Δροσίνη, ἡ καρδερίνα τοῦ Τανταλίδου καὶ ὁ γλάρος τοῦ κ. Δαμιανοῦ.

Καὶ οὕτω τῶν κ. κριτῶν τὸ πρωτοφανές τοῦτο ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Μεθοδικῆς ἀναγνωστικῆς βιβλίον ἀποβαίνει ἀρμόδιον διὰ τὴν χώραν τῶν Ἀβδυρητῶν μόνον, ἐστερημένον τῶν δύο κρατίστων αὐτοῦ παιδευτικῶν στοιχείων, τοῦ φυσιογνωστικοῦ καὶ τοῦ ποιητικοῦ!

Καὶ διὰ τί;

Διότι ὄντα τὰ ποιήματα ταῦτα ἐκ τῶν ἀνθηροτάτων τῆς καθ' ἡμᾶς ποιήσεως οὐδεμίαν τροφήν ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν μοχθηρίαν τῶν λυσσόντων τούτων Ἑλλήνων κριτῶν! Τὰ δὲ φυσιογνωστικὰ κεφάλαια, εἰλημμένα ἐκ τῶν ἀφθίτων πηγῶν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς χάριτος ἐν τῷ λόγῳ, ἐκ τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Ἀλκαίου, τοῦ Ἀλκμᾶνος, τῆς Σαπφοῦς, τοῦ Σιμωνίδου, τοῦ Ἀνακρέοντος, τοῦ Μιμνέρμου, τοῦ Ἰβύκου, τοῦ Βακχυλίδου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Θεοκρίτου καὶ τῶν τοιούτων θείων ἱεροφαντῶν παντὸς οὐρανοῦ καὶ ἀφθίτου ἐν τῷ πνευματικῷ στερεώματι τῆς ἀνθρωπότητος 1), εἶνε κόσμος, μεθ' οὗ οὐδὲν σημεῖον ἐπαφῆς ἔσχον ποτέ, μεθ' οὗ οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν ἔσχον ποτέ, ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἀνεστράφησάν ποτε οἱ ἡμέτεροι κ. κ. κριταί. Ἀνθρώπια τοῦ φυράματος αὐτῶν χαίρουσι κυλιόμενα εἰς τὰ ἐστεμμένα «ῥογχαλητὰ» καὶ τὰς ἐστεμμένας «μύξας» τοῦ κ. Βρατσάνου, εἰς τὴν ἐστεμμένην «κόπρον» καὶ τὰ ἐστεμμένα «περιπτώματα» τοῦ κ. Κουρτίδου: «Ὑεσ γὰρ ἤδονται βορβόρῳ μᾶλλον ἢ καθαρῷ ὕδατι καὶ

1) Ἴδε τῆς ἐμῆς πραγματείας «Ὑθλοὶ καὶ πράγματα» σελ. 211-275.

ἐπὶ φορυτῶ μαργαίνουσι», κατὰ τὸν Δημόκριτον 1). Τὴν εὐω-
δίαν τῶν μύρων καὶ τῶν ρόδων δὲν ἀνέχονται οἱ μυκτῆρες αὐτῶν.
Ἡ εὐωδία φονεύει τὰ τοιαῦτα ὄντα. «Οὕτω λέγεται καὶ τοὺς γῦ-
πας ὑπὸ τῆς τῶν μύρων ὀσμῆς ἀποθνήσκειν, ἐάν τις αὐτοὺς χρίσῃ ἢ
δῶ τι μεμυρισμένον φαγεῖν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς κανθάρους ὑπὸ τῆς
τῶν ρόδων ὀσμῆς» 2).

Ἐλελεῦ ἐλελεῦ, ὑπὸ μ' αὖ σφάκελος
καὶ φρενοπληγεῖς μανίαι θάλπουσ',
οἴστρου δ' ἄρδις χρίει μ' ἄπυρος·
τροχοδινεῖται δ' ὄμμαθ' ἐλίγδην,
ἔξω δὲ δρόμου φέρομαι λύσσης
πνεύματι μάργῳ γλώσσης ἀκρατής·
θολεροὶ δὲ λόγοι παίουσ' εἰκῆ
στυγνῆς πρὸς κύμασιν ἄτης 3).

Καὶ συναποπτύονται τούτου ἕνεκα ἐκ τοῦ μαινομένου στόματος
αὐτῶν μετὰ πυκνῶν πλέον τῆς λύσσης ἀφρῶν τοιαῦτά τινα :

«Ἴδωμεν νῦν κατὰ πόσον συμβάλλεται εἰς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ
τοῦ συγγραφέως ἢ λοιπὴ ὕλη τοῦ Ἀναγνωσματαρίου αὐτοῦ.

Καὶ ἡ λοιπὴ ὕλη ἀπαρτιζομένη ἐξ 72 § δύο πρὸ πάντων φέρει μέγι-
στα ἁμαρτήματα τὰ ἐξῆς :

α'.) Ὅτι ἐνῶ εἶνε προωρισμένη διὰ τὴν τρίτην τάξιν τοῦ δημοτι-
κοῦ σχολείου, ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ μύθων, καὶ β'.) ὅτι
ἐκ τῶν μύθων τούτων οἱ πλεῖστοι εἶνε λίαν κακῶς ἐκλελεγμένοι, ὥστε
ἢ ἀστοχοῦσι τοῦ σκοποῦ, ἢ διδάσκουσι περισσοτέρας κακίας καὶ πο-
νηρίας ἢ ἀρετάς· τινὲς δὲ καὶ ἔχουσι παρανοηθῆ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Χρῆσις ἐκλεκτῶν τινῶν μύθων πρὸς διδασκαλίαν ἐπιτρέπεται, ὡς
γνωστόν, μόνον ἐν τῇ κατωτάτῃ τάξει τῶν δημοτικῶν σχολείων, οὐδέ-

1) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας, κεφ. 10, ἐκδ. Potter, σελ. 76.

2) Ἀριστοτέλης, Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων 845, α, 35.— Καὶ Αἰλιανὸς περὶ ζώων 1, 38: Κανθάρους δὲ κακόσμοις θηρίοις εἴ τις ἐπιρράνειε μύρου, οἳ δὲ τὴν εὐω-
δίαν οὐ φέρουσιν, ἀλλ' ἀποθνήσκουσιν. Οὕτω τοί φασι καὶ τοὺς βυρσοδέψας συστρα-
φέντας ἀέρι κακῶ βδελύττεσθαι μύρον. — Περὶ τῆς ἐξόχου δὲ παιδευτικῆς δυνάμεως
τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φυσιογνωσίας ἐγένετο ἤδη λόγος ἀνωτέρω ἐν σελ. 137-143
καὶ 150-156.

3) Αἰσχύλος, Προμηθεὺς δεσμώτης 877.